

Meenutuste mosaiik Kassari algkooli päevilt 1.

MANIVALD KUIK

*Mees peab tarkust taga nõudma,
noorus on ju külvikuu...*

Mina astusin kooliteele 1929. aasta 1. oktoobril. Siis kehtis kord, et lapsed lähevad algkooli 1. oktoobril ja 8 aasta vanuselt. Ma olin pisut üle kaheksa, küpsem. Tol ajal oli koolides palju õpilasi. Üksi meie väikesest Orjaku külast astus kooliteele kaugelt üle kahekümne õpilase 1.-6. klassi. Koolitee oli lapsi täis. Orjaku lapsed kogunesid kampa, nii oli lõbusam ja toekam.

Väga hästi on mees esimene koolipäev. Ilm oli hästi ilus, paistis päike, tõeline vananaiste suvi. Kuna ma ei olnud varem koolimajas käinud, siis tundus see hall kivihoone kuidagi suursugusena ja isegi veidi külmana. Sees olid ruumid avarad.

JÄRGNEB

6

Reede, 27. aprill 2001

JÄRJEJUTT

Meenutuste mosaiik Kassari algkooli päevilt 2.

MANIVALD KUIK

Kõigepealt võttis meid vastu avar esik, mis pidi olema õpilaste riiete garderoob. Sellest ruumist läks üks üks õpetajate tuppa ja teine klassiruumidesse. Esimene klassiruum oli mõeldud kolmele klassile (I-III).

Suures ruumis oli kolm rida pinke, igale klassile üks rida. Kui palju neid pinke ühele klassile oli, ei mäleta, aga üle kümne oli küll. Veel oli õpetaja laud ja tool, tahvel ning raamatukapp ja harmoonium.

Sellest ruumist läks üks teise klassi ja seal oli samuti ruum kolmele klassile (IV-VI). Sisustus analoogne esimesele ruumile. WC ruumid olid maja lõunapoolses otsas.

Maja läänepoolses küljes oli kooliaed, milles olid viljapuud, marjapõõsad, lilled ja peenrad. Kõik näis olevat hästi korras. Koolimaja eest läks läbi tee, mis ühendas mõisa südant Kassari mäega. Selle tee loodepoolsel küljel oli suur muruplats, mis oli õpilastele vaba aja veetmiseks vahetunnis, seal peeti ka võimlemistunde. Selle platsi keskel kasvas suur tamm. Platsi mäe veerul olid endise mõisa sakte härbereri varemed, sest ulakad poisid olid selle uhke hoone maha põletanud.

Põhjapoolsel piirdel paiknesid endised mõisa pae-kivist hooned, mis kuulusid siis Anton Kärnerile. Samas olid ka endised mõisa rohtaiad.

Esimene koolipäev kulus tutvumiseks. Saime teada, kes on õpetajad ja kes on meie klassi õpetaja. Selleks oli noor nägus daam Aliide Merdi ja kooli juhatajaks oli õpetaja Aleksander Loomets.

Mis minule esimesest koolipäevast on kõige rohkem meelde jäänud, on see, et Kassari lapsed olid meist, Orjaku lastest, palju-palju suuremad ja mõis-tagi tugevamad. Eriti pikad olid poisid. Mina olin väikest kasvu ja arvasin, et ega nende koljatitega küll ei tasu rinda pista.

Esimesel päeval meile eriti koduseid ülesandeid ei antud. Anti õpikuid, vihikuid ja muid esmavahendeid. Valdavalt olid kasutatud õpperaamatud. Neid sai tasuta, aga uute eest pidi tasuma. Mina sain kõik raamatud, vihikud ja muu tasuta, sest minul puudus isa ja kodu, kus elasin, oli vast üle valla vaesem majapidamine.

Esimene koolipäev oli neli tundi pikk. Koju hakkasime minema koos, nii Orjaku kui ka need Kassari lapsed, kellede kodud olid Kassari-Orjaku külatee lähedal, – Pärna, Kaasiku, Laasi, Masu ja Sopi lapsed. Nõ meid oli ikka üks suur punt, nagu sügisesi kuldnokki parves. Olime veel omavahel võõrad ja seega toimus koju tulek päris rahulikult. Kõigil oli endaga tegemist. Raamatud, vihikud kaenlas, mindi kodu poole.

Minu koolitee oli ligi 3 km pikk, osadel lastel aga üle 4 km. Esialgu käisime kõik koos, kuid aja jookkul eraldusid rikkaste vanemate lapsed ja nii kestis see kooli lõpuni. Mina kuulusin vaeste hulka, see tekitas minus trotsi ja ma tegin mitmele "mempopojale" selgeks, kes on kes. Eks nad kaebasid õpetajale ära, et mina kiusan neid, tasuta määras õpetaja mulle kinnijäämise peale tunde üks tund. Aga see memmepoeg sai teine päev veel tugevama "õppuse". Poiss võttis õppust ja pärast seda meil enam arusaamatusi ei olnud, olgugi, et ta oli küla kõige rikkama peremehe poeg. Aga noh, kus lapsi palju koos, seal ka möllu ja kisa-kära.

Kassari poistega me rinda pistma ei hakanud, sest kool kuulus neile ja nad olid ikka nii pikad ja suured.

Esimeses klassis olid õppeaineteks emakeel, matemaatika, laulmine, käsitöö ja veel midagi, mida ei mäleta. Koolitund oli 45 minutit pikk ja siis vahetund 15 minutit.

Tol ajal olid talved külmad ja lumerohked ning tuisused. Olime sageli kubemeni lumes. Ega siis olnud lastel sooje ja veekindlaid jalanõusid. Koolimajas sai kingad jalast võetud ja lumest puhtaks klopitud. Aga mõnus oli ka sügavas lumes möllata. Koolis siis õpilastele sooja toitu ei antud, tuli kodust midagi kaasa võtta, kui oli, mida võtta või kui jätkus.

Esimeses klassis kulges koolielu üsna rahulikult, aga teises klassis oli elu tõsisem. Mina pidin ühele koolivennale näitama, kuidas "Luukas õlut tegi", sest ta pani käsitöötunnis minu taskunoale pihta. Nuga ma tagasi siiski ei saanud, aga õppus oli mehele "mõnus".

Ma olin koolis küll väike, kuid väga elava iseloomuga ja küllalt aasakas. Õppimine minule pinget ei valmistanud ja ega ma kodus ka midagi eriti õppida ei saanud, onn oli väike, lapsed ja riiakas peremees. Mida koolis õppisin, see oli ka kõik, aga tunnistused olid rahuldavad, mõni hinne isegi väga hea.

Kuni neljanda klassini viisin õpikud veel koju, aga alates neljandast klassist jäid kõik koolipingi sahtlisse, kust koristajatädi need õpetaja kätte viis.

Vana Loomets püüdis küll mind iga kord küsida, arvates, et võtab mind vahele, aga tutkit, vastasin kõik neljatele ja viitele.

Pea võttis mul lennult. Kassari koolis oli õpilastel oma nn seinaleht. Sinna võis igaüks kirjutada ja pilte joonistada. Minu jutud ja pildid olid mereteemalised ja neid oli igal hommikul üks või kaks.

JÄRGNEB

Manivald Kuigi meenutuste mosaiik Kassari algkooli päevilt on ilmunud ajalehes „Hiiu Leht“ 24.04.2001 kuni 08.05.2001

JÄRJEJUTT

Meenutuste mosaiik Kassari algkooli päevilt 3.

MANIVALD KUIK

Mulle meeldisid ja läksid peale kõige enam ajalugu, matemaatika, käsitöö ja laulmine. Juba esimesest klassist alates õpetas meile õpetaja Loomets käsitöötunnis raamatute köitmist, korvide punumist, viinerist ja lauast detailide tegemist ja kokku panemist. "Vana" oli ise suur käsitöö fänn (maapoiss Ridalast) ja soovis, et ka meie õpiksime maamehele esmavajalikud tööd selgeks.

Mulle küll eriti meeldis käsitöö ja see jäi mulle külge. Näiteks, 10. klassis tegin sügisel pajuvirvadest kartuli- ja turukorve ja müüsin neid Käina ja Emmaste laataldel.

Esimese laari tegin 1932. aasta sügisel (9 korvi) ja viisin need seljas laadale. Saadud raha eest ostsin endale villase kampsuni, sinisekirju kaelasalli, vurt-su ja kollast laadasaia. Et kaup läks hästi, siis tegin kohe teise laari Käina laada jaoks, ka 9 korvi. Kõik osteti kohe ära. Saadud raha kulus koduses majapidamises ära. Selle korvide tegemise tegi mulle selgeks kõige enne mu ema. Siis tegime esimese korvi üleni kadakast ja nii suure, et minu rusikas mahtus sisse. Loomets aga andis lihvi suuremate turukorvide tarvis. Üldse sai töötunnis palju elus vajalikke tööoskusi selgeks. Neid olen oma elus ka rakendanud.

Kolme esimese klassi põhiaineid õpetas õpetaja Aliide Medri, käsitööd ja laulmist õpetaja Loomets, kes sai neljandast klassist meie õpetajaks. Õpetaja Loomets oli väga nõudlik ja karm. Vähemagi ulakuse eest said herved põlve alla. Aga ega nende suurte poisivolaskitega teisiti korda majja saanudki.

Kord oli meil nagu "Viiburi sõjakoolis". Alates neljandast klassist saime sooja magusat teed koduse leivakäärü juurde. See kulus marjaks ära. Alates neljandast klassist oli võõrkeeleks saksa keel, nii suuline kui kirjalik. Sain saksa keele üsna selgeks ja sellest oli elus suurt abi, nii merel kui maal.

Kassari kool korraldas igal kevadel õpilastele ekskursioone nii oma saarel kui ka Väinamere väikesaartele. Sinna sõitsime Orjaku sadamast, Tiitsi küla mehe Tisleri suure tekiga mootorpaadiga. Eriti on meelde jäänud Saarnaki laiul nähtud härjaga põlluküнд ja Hanikatsi laiul linnupesade külv. No seal oli tõesti linnupesa pesas kinni. Siis elasid seal kurtummad. Samal laiul kasvasid tammepuud. Need merereisid olid väga köitvad. Terve tee paadis me laulsime, paadikapten soovitas mul õppida kirikuõpetajaks, sest mul oli hea tugev tenor ja seda veel tänaseni ka. Külastasime ka Kärda labrikut ja meile näidati isegi õuel sakste kalkuneid.

Kassari kool korraldas seltsimajas õpilastele peoõhtuid, mängisime näitemänge saare elanikele ja pärast oli veel tants.

Kassari koolis oli veel see vahva asi, et sai kaasõpilastelt sügiseti nii palju õunu, kui süda soovis, sest Kassaris olid viljarikkad rohtaiad ja poisid polnud kitsid. Isegi Aide Peeter ja Veo Sass tõid kooli kastidega õunu. Meile, Orjaku lastele olid need marjaks, sest siis ei olnud Orjaku asunikel kõigil oma õuna-aeda, oli vaid Koor Andreil endine suur Orjaku mõisa rohtaed. Sinna ei saanud isegi õunaraksu minna, sest rohtaeda ümbritses kõrge paekivist tara.

Kassari algkool oli mitmes mõttes teistest koolidest erinev. Kõigepealt meeldis mulle see, et koolimaja asus Väinamerele üpris lähedal, juba maikuu algul sai meres kümbles ja ujumas käidud. Teiseks see, et koolis oli tugev kord, kuigi ma ise olin üks tulise hingega vallatu jõmpsikas, ja kolmandaks see, et koolimaja asus endise mõisa südames, kus kasvas võimas männimets ja väga palju välismaa puu- ja pöösaliike.

Üks vahva koht oli endise mõisa viljakuivati ees olev veelomp, kus sai jääd vahetunnis tritsutada ja karussellil sõita. Sellised igapäevased lihtsad asjad muutsid Kassari kooli omanäoliseks ja nende taustal oli tõsine koolimees Aleksander Loomets.

Muide, Haapsalus elades kohtusime me hiljem väga sageli, siis meenutasime ka vanu kooliaegu. Kassari algkool oli meil alati jutu teemaks.

Minule sümptatiseeris õpetaja Loomets sellega, et ta oli nõudlik ja karm, kuid õiglane. Oma nõudlikkuse ja karmusega hoidis õpetaja Loomets õpilaste õppeedukuse küllaltki kõrgel. Vaid üks poiss kordas klassi 2-3 aastat ja kuue õppeaasta jooksul ta kaugeemale kui kolmandasse ei jõudnudki. Eks hilisem elu näitaski, et mees oli "tarkusest" haaratud.

Peale sõda oli ta Tallinnas ühe autoinspektsiooni ülem, hiljem Saaremaal kõrge miilitsamees, kandis miilitsakapteni paguneid, sõitis ringi külgorviga tsikliga. Ega mees ikka nii "kõrgele" ei lenda. Eks oli ka paar "elumeest" kahe venna näol, need olid Kassari poisid F ja E. No küll õpetajad nägid nendega näruseid päevi.

Kassari poistel oli üks taunimist vääriv komme. Nimelt, kooli lõpupäeval peeti varese munadega sõda ja seda eriti Orjaku poistega. No see ajas lausa vihale, kui said toore varese munaga tabamuse.

Viienda klassi viimasel päeval kargas mul hing üle maksa ja ühele vennikesele andsin tunda, mis maik on kodumaa mullal. Poiss võttis saba jalge vahele ja pani punuma. Kuuendas klassis oli poiss vaikne, nagu sokk, ja püüdis mind vältida, sai oma lollusest aru.

JÄRGNEB

JÄRJEJUTT

Meenutuste mosaiik Kassari algkooli päevilt 4.

MANIVALD KUIK

Eks noored poisid ole nagu noored kuked, harjad punased ja kipuvad kaklema, aga see kuulus kooli elu juurde. Mina eriti suur kakleja ei olnud, aga osanik ma küll olin, asja eestvedaja ka.

Mulle on igavesti meelde jäänud üks ilus sügisene koolipäev kuuendas klassis. Istusin akna all, oli matemaatika tund. Sain kiiresti oma ülesanded valmis ja aega jäi lolluste tegemiseks üle. Tüdrukud olid kooli õppeaias töö ja aed oli just akende all. Ühel hetkel hüppasin aknast õue tüdrukute manu nende tisse määrama. Aga, oh häda, sain vaid välimäärarajaga tegutseda, kui vana Loomets märkas, et olen aias neidude keskel. Kõlas vali saksakeelne hoiatus minule ja ma pidin tagasi klassi minema. Klassi ma ei jõudnud, vana viis mu kantseleisse ja "töötas" mu korralikult läbi.

Kassari kooli õpetajad olid meie ajal väga nõudlikud ja õigusega, teisalt püüdsid nad avardada igati õpilaste silmaringi, kõigepealt omal saarel. Selleks viidi läbi ekskursioone saare ajaloolistesse paikadesse. Need olid väga huvitavad retked. Üldse oli see minu elu üks huvitavamaid aegu...